

Nicaragua és a kávéválság

A nyerskávé ára olyan alacsony, mint még soha az elmúlt 100 évben. Ami az európai szupermarketek vásárlóinak örömet okoz, a Tchibo vagy a Kraft Jacobs vezetőinek pedig rekordnyereséget, az világszerte sok ember számára éhezést jelent, vagy éppen a halált.

Elis mélyfekete szemei egy felpuffadt arcból tekintenek ránk. Tizenegy éves, de természet tekintve simán elmenne első osztályosnak. „Amikor fél évvel ezelőtt ide érkezett, csupa csont és bőr volt”, mondja az egyik betegápoló nővér.

Elis a legidősebb ama 28 gyerek közül, akik jelenleg az alultáplált gyerekek szanatóriumában élnek Matagalpában. Ez a város Nicaragua legfontosabb kávétermesztő területén fekszik, mintegy 130 kilométerre észak-keletre Managuától, a fővárostól. Az otthon nemigen tud többet nyújtani a gyerekeknek, mint tartalmas étkezést és a tiszta ágyat. „A legtöbb gyerek az ökológiai válság áldozata”, meséli a helyettes vezetőnő, Nuria Argentina Estrada, e válság pedig mindenekelőtt a világpiacon kávéárak válsága.

A nyerskávé ára 2002 őszén százéves mélypontot ért el. Nicaraguában sok parasztnak és mezőgazdasági munkásnak fel kell hagynia a kávétermesztéssel, mert az eladási árak már nem fedezik a termesztés költségeit. Az 1999/2000-es rekordévhez viszonyítva a 2001/2002-es év exportra irányuló kávétermelése kb. egy harmaddal csökkent, állapította meg Nicaragua Központi Bankja. Szakértők abból indulnak ki, hogy a megtermelt kávé értéke egyenesen a felénél is kisebbre zsugorodott.

A következmények végzetesek Közép-Amerika második legszegényebb országa számára, hiszen annak legfontosabb exportterméke a kávé. Egyre több olyan mezőgazdasági munkás érkezik családjával a városokba, akik korábban kávéültetvényeken dolgoztak. „Ez azonban többnyire csak még rosszabbá teszi a helyzetüket, mert itt még kevesebb ennivalójuk van”, mondja Argentina Estrada. A kávétermesztő parasztoknak és napszámosoknak még pár éve is szűkös, de biztos bevételük volt. Három évvel ezelőtt például egy munkás még kb. 85 eurót (kb. 20.000 forint) keresett aratás ide-

jén. Ez egyre kevesebb lett, és ebben az évben sokan egyáltalán nem kaptak fizetést.

„Kilenc évvel ezelőtt költöztünk ide. A férjem egyik rokona szerzett be minket”, meséli Maria Santeno. Öttagú családjával a Rosa-ültetvényen lakik, három órányi buszozásra és egy órányi gyaloglásra Jinotegától északra. Néhány héten belül születik negyedik gyermeke. Az ez évi termést rég betakarították, de Maria Santeno és férje, Felix Castro még egy cordoba (a forintnak megfelelő pénzegység) fizetséget nem kapott az ültetvény tulajdonosától. „Azt mondja, sajnálja, de a bankok jelenleg nem adnak neki pénzt”, mondja a 47 éves férfi. Miközben más években ilyenkor már rég azzal foglalkozott, hogy megmossa a kávécsérjéket, és lenyírja az aljnövényszeteket, most nincs mit csinálnia. A tulajdonos még napi 20 cordobát (kb. 300 forint) sem akar befektetni a gondozási munkákra; végül is a kávébab eladása már most sem fedezi a tiszta költségeket, s hogy a következő évben javul-e a helyzet, senki sem tudja.

Mi a válság oka? „Brazíliában és valamelyik ázsiai országban kiterjesztették a kávétermesztést”, hallotta Felix Castro a rádióban. Mindenekelőtt Vietnamban vannak olyan új ültetvények, amelyeket tekintélyes részben fejlesztési segélyekből hoztak létre.

Már ma is félmillió nicaraguai él Costa Ricában, és sokan próbálnak meg eljutni az USA-ba. A nicaraguai városokban növekszik a nyomorúságos, műanyag ponyvával fedett deszkabodék száma. Egyre több vándorkereskedő lesz egymás versenytársa. Minden jeget, kekszet, órát és gyufát kínáló buszt férfiak, nők és gyerekek sokasága ostromol meg, de gyakran minden siker nélkül kell ismét távozniuk.

Anette Jensen

Forrás: Publik-Forum, 2003/10

Másfajta világra van szükség

A ruhaipar és a globalizáció

A költségek megtakarítása céljából az olyan ruházati konszernek, mint a Karstadt, a C&A vagy az adidas, az utóbbi években növekvő mértékben helyezték át termelésüket a „harmadik világba” vagy Kelet-Európába. Egy pillantás a ruhaiparra azonban megmutatja, mit jelent valójában a globalizáció. A nemzetek feletti konszernek kihasználják a beszállító üzemek versengését, és a legolcsóbbaknak adnak megbízást a termelésre.

Takarékosság a termelésben...

A kedvező előállítás érdekében a beszállítók megnyirbálják a munkások jogait: megfélemlítésekkel és elbocsátásokkal igyekeznek megakadályozni a szakszervezeti szerveződésként. A kikényszerített, de gyakran meg nem fizetett túlórázás napirenden van. A gyárak kijáratait őrzik, a WC-használatot nagyon sok helyen rendszabályok kötik meg. A munkások, többnyire nők, keveset isznak, hogy ne kelljen WC-re menniük. Széles körben elterjedt a kikényszerített terhességi teszt, terhesség esetén pedig az elbocsátás. Mivel más kereseti lehetőségük nemigen van, a dolgozók többnyire hallgatólagosan tudomásul veszik ezeket a munkafeltételeket, a kormányok pedig becsukják a szemüket, hogy ne vesszék el a termelőket.

...és óriási összegek reklámra

Amit a termelésen megspórolnak, azt reklámra adják ki a konszernek, az „imidzs” ugyanis vevőket hoz. Úgy tűnik, ilyenkor a pénz nem számít. „Azért, ami jó, egyáltalán nem is lehet túl sokat fizetni”, mondta Phil Knight, a Nike alapítója, s ezzel az élsportolók szponzorálására utalt. A Nike versenytársa, az adidas a 2001-es üzleti évben 800 millió eurót (kb. 200 milliárd forint) adott ki reklámra.

Az adidas és a dolgozók jogai

„Nem vagyunk gépek” c. tanulmányában az ausztrál Tim Connor így írja le az adidas-nak és a Nike-nak dolgozó indonéz beszállító cégekben uralkodó munkafeltételeket: A munkásokkal, munkásnőkkel ordítanak, hogy gyorsabban dolgozzanak, az őket megillető éves szabadságot csak nagy

nehézségek árán kaphatják meg, a mérgező gőzök és vegyszerek miatt légúti megbetegedések lépnek fel, a vágógépek okozta balesetekben az emberek sokszor elveszítik végtagjaikat, a menstruáció idejére a törvény által garantált szabadságot csak akkor kapják meg a munkásnők, ha letolják a bugyijukat. A dolgozók szélsőséges szegénységben élnek. A havi fizetés 56 euró (kb. 14.000 forint). A gyermekes munkásnők mintegy felét arra kényszeríti a szegénység, hogy távol élő rokonaikkal neveltesék fel gyerekeiket.

A Chi Fung-est

2002-ben megszapordtak azok a Salvadorból érkező hírek, amelyek arról számoltak be, hogy bajok vannak az ivóvízzel az adidas beszállítóinak üzemében. A munkásnők gyomorfájásra és egyéb egészségügyi problémákra panaszkodtak. Az Apópában működő Chi Fung cégnél titokban vett vízminőség baktériumterhelése 650-szeresen meghaladta a megengedett határértéket.

Az adidas azt a látszatot kelti, mintha gondja lenne dolgozói egészségére. Az adidas-Salomon Rt. viselkedési kódexében a konzern megköveteli minden beszállítójától, hogy

„biztonságos és az egészséget megőrző munkakörülményekről gondoskodják”. A vizsgálati eredmények azonban az adidas ellen szólnak.

A fogyasztók aktivizálódnak

Európa tizenegy országának kritikus fogyasztói szembe szállnak a kizsákmányolás e formájával. A Clean-Clothes-Campaign (CCC = Kampány a „tisztá” ruházatért) keretében szakszervezetek, egyházi szövetségek, nőszervezetek és fejlesztéspolitikai nem-kormányzati szervezetek arra szólítják fel a nagy konzerneket, hogy gondoskodjanak a „tisztá” termelési feltételekről – tartsák tiszteletben a munkavállalók jogait, és kerüljék az egészségkárosító munkahelyeket. Mális sikerült fontos eredményeket elérni: Időközben minden konzern vállalta felelősségét, és vannak önkéntes kötelezettségvállalási nyilatkozataik, az ún. viselkedési kódexek, amelyekben megígérik, hogy csak olyan termelőkkel dolgoztanak, biztosítják a kódexben felsorolt munkajogokat.

Az adidas példája azonban azt mutatja, hogy a kódex megléte még nem eredményez javulást. A CCC ezért azt követeli, hogy a kódexek előírásainak megtartását független szakértők ellenőrizhessék.

Forrás: Publik-Forum, 2003/10

Fölforgató konzervativizmus

„Nem ékes-szavú a jó, az ékes-szavú nem jó.”

Az Út és Erény könyve, 81.
Weöres Sándor fordítása

György Lajos legutóbbi tanulmánykötete *Fölforgató konzervativizmus – ökológiai alapelvek* címmel jelent meg 2005-ben a Zöld Érdék Alapítvány kiadásában, Budapesten. A kötet anyagát az elmúlt évtizedben megjelent tanulmányokból, újságcikkekből szerkesztette Hajtman Agnes.

Bizony nem ékes szavakkal, hanem kemény, kopogó adatokkal, helyenként szenvedélyesen személyes állásfoglalások kíséretében sorolja elő a szerző mindazt, amit szűkebb hazájában és a nagyvilágban említésre érdemesnek látott az őt mindig is legmélyebben érintő környezeti válság jelenségeiből és okaiból.

A szerző ars poetica-ját a szerkesztő bevezetőjét követő, a tematikus fejezeteket megelőző kiáltvány tárja elénk, amely a természetvédő szervezetek 2000. évi országos találkozóján hangzott el, s amelynek címe – Világgyarmatosítás és mozgalom – az egész kötet jól jellemzi. Erdemes idézni belőle:

A birodalmak mindig összeomlottak, csak a kis közösségek, a falvak maradtak fenn. A pénzbirodalom is össze fog omlani, de minél később, annál retentesebb lesz az összeomlás, a szenvedés. Készülni kell az új életre, a kis közösségeknek és mindannyiunknak fejlesztenünk kell annak csiráit.

A *Politika* címet viselő tematikus fejezet írásából jól látható a szerző gondolkodásának változatlan alapelve: összefogni mindenkivel, aki tiszta szándékkal akar bármit is tenni a jövő

nemzedékekért, a környezet megóvásáért, az emberhez méltó élet feltételeinek megőrzéséért. Ugyanakkor azt is látjuk, hogy az 1990-es politikai fordulat utáni reménykedése: minden pártot egyformán zöldíteni kell, ezért nincs szükség zöld párt(ok)ra, hogyan alakul át fokozatosan megalapozott kételkedéssé: lehetséges-e egyáltalán bármelyik pártot is zöldíteni, és tér vissza a hetvenes-nyolcvanas évek zöld mozgalmainak erősségéhez, az önszerveződés fontosságának felismeréséhez. Érdekes lenne tudni, miként vélekedik a szerző napjaink egyik legsikeresebb zöld szervezete, a Védegyelet tevékenységéről, és a belőle kivált újabb zöld pártról.

A *Fogyasztói társadalom* című fejezet írásainak mérlegén egyaránt könnyűnek találtnak a saját fogyasztóik nevelésére minden eszközzel törekvő tőkés társaságok, és mi magunk, a sokszor átlátszóan egyszerű reklámok céljait kényelmességünk miatt könnyedén és kritikátlanul elfogadó fogyasztók. Ebben a fejezetben kapott helyet a kötet címadó tanulmánya is, a *Fölforgató konzervativizmus*, amelyet a szerző Garret Hardin (emlékszünk még a közlegelő tragédiájának példázatára?) amerikai biológustól vesz át: a humán ökológia egyszerre konzervatív és fölforgató tudomány, mert a kozmosz, a teremtetett világ rendjét akarja megőrizni a fogyasztás örült dárídója ellenében.

A *Mozgalom* címmel összegyűjtött írások nemcsak a zöld mozgalmak lát-

ványos megerősödéséről, nemzetközi együttműködésének sikereiről szólnak, hanem a sikeres gyakorlat elvi alapjairól is: a mozgalmak legnagyobb erejének, az önszerveződésnek a feltételeiről gondolkodik a szerző – az általános rendszerelmélet alapján.

A *Vegyes* rovat a szerző (gyógyszerkutató orvos) különféle témakörökben megjelent szakmai tanulmányait és személyes állásfoglalásait hozza, amelyeket egy remekbe szabott személyes beszélgetés tesz teljessé Hollós László tollából.

Az „Érted vagyok” olvasóinak különösen is figyelmébe ajánlom a kötet utolsó, *Bölcsélet* című fejezetét, amelynek írásai az élet alapkérdésétől – *Mi a fejlődés, van-e értelme és célja, mi felé haladunk?* – a vallások és a különféle kultúrák ökológiai üzenetének elemzésén keresztül a legmélyebb spirituális tapasztalatok megsejtéséig – *Miszticizmus és Általános Rendszerelmélet* – ívelnek.

György Lajos könyve megerősített abban a meggyőződésben, hogy fáradhatatlan, eszményeiért minden körülmények között küzdő, ha kell, ezerszer is újrakezdő ember. Kívánom, hogy minél többen olvasásuk, ismerjük meg és érleljék magukéval gondolatait.

Bernát Ede